

UZOQ MUDDAT DAVOLANAYOTGAN MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA INTERFAOL METODLAR ASOSIDA EKOLOGIK TARBIYANI RIVOJLANTIRISH

Aliboyeva Iklima Abduraxmonovna

“Mehrlı maktab” davlat ta’lim muassasasi

Namangan viloyat filiali tarbiyachisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada uzoq muddatli davolanish jarayonida bo‘lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani rivojlantirishning nazariy asoslari, mazmuni va interfaol metodlar asosida tashkil etish yo‘llari keng yoritilgan. Shuningdek, bolalarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ekologik bilim, ko‘nikma va qadriyatlarni shakllantirish mexanizmlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: ekologik tarbiya, interfaol metodlar, maktabgacha yosh, hospital pedagogika, psixologik moslashuv, rivojlantiruvchi ta’lim, ekologik madaniyat.

Аннотация: В данной статье подробно освещаются теоретические основы, содержание и пути организации экологического воспитания у детей дошкольного возраста, находящихся на длительном лечении, на основе интерактивных методов. Также проанализированы механизмы формирования экологических знаний, умений и ценностей с учетом психологических особенностей детей.

Ключевые слова: экологическое воспитание, интерактивные методы, дошкольный возраст, госпитальная педагогика, психологическая адаптация, развивающее обучение, экологическая культура.

Annotation: This article comprehensively examines the theoretical foundations, content, and ways of organizing environmental education for preschool children undergoing long-term treatment based on interactive methods. It also analyzes the mechanisms for developing environmental knowledge, skills, and values, taking into account the psychological characteristics of children.

Keywords: environmental education, interactive methods, preschool age, hospital pedagogy, psychological adaptation, developmental education, ecological culture

Kirish.

Global ekologik muammolar — iqlim o‘zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi — yosh avlodda ekologik ong va madaniyatni shakllantirishni taqozo etadi. Pedagogika fanida ekologik tarbiya uzluksiz ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi[1].

Maktabgacha yosh davri (3–7 yosh) shaxs rivojlanishining eng sezgir bosqichi bo‘lib, bu davrda bolalarda qadriyatlar, hissiy munosabatlar va xulq-atvor asoslari

shakllanadi. Ayniqsa, uzoq muddat davolanayotgan bolalarda ta’lim-tarbiya jarayoni maxsus yondashuvni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan interfaol metodlar asosida ekologik tarbiyani tashkil etish nazariy va amaliy jihatdan muhimdir[2].

Gospital pedagogika – bu tibbiy muassasalarda bolalarning ta’lim olishi va rivojlanishini ta’minlovchi muhim yo‘nalishdir. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun uzoq muddatli davolanish jarayoni ko‘pincha ularning oilasidan, odatdagi muhitidan va tengdoshlaridan ajralib qolishiga sabab bo‘ladi. Bunday sharoitda tarbiyachining vazifasi nafaqat ta’limiy, balki terapevtik va rehabilitatsion xususiyatga ega bo‘ladi.

Ekologik tarbiya esa bolalarni tabiat bilan tanishtirish, atrof-muhitga nisbatan ongli munosabatni shakllantirish bilan birga, ularning psixologik holatini barqarorlashtirish, ijobiy hissiyotlar uyg‘otish va davolanish jarayoniga moslashishiga yordam beradi. Interfaol metodlar esa aynan gospital sharoitda bolalarning faol ishtirokini ta’minlovchi, ularning diqqatini chalg‘itish, qiziqishini oshirish va pedagogik jarayonni samarali tashkil etish imkonini beradi[3].

Asosiy qism

1. Gospital ta’lim sharoitining o‘ziga xos xususiyatlari

Gospital ta’lim muhiti oddiy maktabgacha ta’lim muassasasidan tubdan farq qiladi:

Vaqtinchalik va moslashuvchan rejim: Bolalarning davolanish tartibi, tibbiy muolajalar vaqtiga qarab mashg‘ulotlar moslashtiriladi.

Cheklangan makon: Ko‘p hollarda mashg‘ulotlar palatada yoki kichik guruh xonalarida tashkil etiladi.

Turli yosh va tayyorgarlik darajasidagi bolalar birga bo‘lishi: Bir guruhda 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan, turli tashxisdagi bolalar bo‘lishi mumkin.

Bolalarning psixo-emotsional holati: Uzoq muddatli davolanish tufayli bolalarda tashvish, depressiv kayfiyat, qo‘rquv, tajovuzkorlik kabi holatlar kuzatiladi.

Tarbiyachi bu sharoitda nafaqat pedagog, balki psixolog, o‘yin terapevti va ba’zida “vaqtinchalik oila a’zosi” vazifasini ham bajaradi. Shu sababli, interfaol metodlarni tanlashda bolaning psixologik holati, jismoniy imkoniyatlari va davolanish bosqichi hisobga olinishi zarur[4].

2. Gospital sharoitda ekologik tarbiyaning ahamiyati

Tabiat va ekologiya mavzusi gospital sharoitda alohida terapevtik ahamiyatga ega: Tabiat bilan “virtual” va “sensor” muloqot: Bolalar tabiatdan uzoq bo‘lsa-da, interfaol metodlar orqali ular tabiat elementlari bilan “uchrashadi”.

Hayotiy kuch va umid timsoli: O‘simliklarning o‘sishi, gulning ochilishi, qushlarning parvozi kabi jarayonlar bolalarda hayotning davom etishiga ishonchni kuchaytiradi.

Emotsional razryad: Qum, suv, tabiiy materiallar bilan ishlash bolalarda to‘plangan salbiy energiyani chiqarishga yordam beradi.

3. Gospital ta’limda qo‘llaniladigan interfaol metodlar va ularning xususiyatlari
Quyida tarbiyachilar tomonidan gospital sharoitda sinovdan o‘tkazilgan, bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos keladigan interfaol metodlar keltirilgan:

“Tabiat sovg‘alari” sensor qutilari.

Faoliyat: Qum, suv, konus, tosh, quruq barg, don, loviya kabi tabiiy materiallar solingan kichik qutilar tayyorlanadi. Bolalar qo‘llari bilan ushbu materiallarni his qiladi, saralaydi, o‘yinlar tashkil etadi.

Qo‘llash usuli: “Top va ko‘r”, “Qaysi material?”, “Qumdagi sir” kabi o‘yinlar orqali sensor tajriba shakllantiriladi.

Natija: Sensor integratsiya, nozik motorika, stressni kamaytirish.

Ekologik ertaklar va “ertak terapiyasi”.

Faoliyat : Tabiat haqidagi ertaklar aytiladi, so‘ngra bolalar bilan birga ertak qahramonlarini tasvirlash, ertakni davom ettirish, sahnalashtirish amalga oshiriladi.

Qo‘llash usuli: Bolalar ertakdagi hayvon yoki o‘simlikning “ovoziga” kiradi, uning his-tuyg‘ularini ifodalaydi.

Natija: Empatiya, nutq o‘sishi, hissiy intellekt rivojlanishi.

Multimedia va interfaol doska orqali “tabiatga sayohat”.

Faoliyat: Interfaol doska yoki planshet orqali turli ekotizimlar (o‘rmon, dengiz, cho‘l, tog‘) bo‘ylab virtual sayohatlar tashkil etiladi.

Qo‘llash usuli: Bolalar “sayohat” davomida topshiriqlarni bajaradi: hayvonlarni topish, ovozini aniqlash, fasllarni farqlash.

Natija: Dunyoqarashni kengaytirish, jismoniy cheklovlarni kompensatsiya qilish.

“Tabiat ovozlari” relaksatsiyasi.

Faoliyat: Yomg‘ir, shamol, qushlar ovozi, dengiz to‘lqinlari yozilgan audioyozuvlar tinglanadi. Bolalar ko‘zlarini yumib, o‘zlarini tabiatda tasavvur qiladilar.

Qo‘llash usuli: Tinglashdan so‘ng bolalar eshitganlarini chizadi, haykaltiradi yoki hikoya qiladi.

Natija: Psixo-emotsional yengillik, diqqatni jamlash, tasavvur rivojlanishi.

4. Tarbiyachining roli va kasbiy kompetensiyalari.

Gospital sharoitda ishlaydigan tarbiyachi quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur:

Psixologik tayyorgarlik: Bolalarning kasallik va davolanishga bo‘lgan munosabatini tushunish, ularga psixologik yordam ko‘rsata olish.

Moslashuvchanlik: Rejani davolanish tartibiga mos ravishda o‘zgartira olish, kutilmagan vaziyatlarga tez javob berish.

Tibbiyot xodimlari bilan hamkorlik: Bolaning sog‘lig‘i holati, kontrendikatsiyalar, ruxsat etilgan yuklamalar haqida ma‘lumotga ega bo‘lish va ularni hisobga olish.

Interfaol metodlarni o‘zlashtirganlik: Turli metodlarni bolaning holatiga qarab tanlay olish, ularni integratsiyalash.

Hujjat yuritish: Har bir bolaning rivojlanish dinamikasi, mashg‘ulotlarga munosabati, qiziqishlari to‘g‘risida kuzatuv varaqalarini yuritish.

6. Tavsiyalar.

Gospital ta‘lim sharoitida ekologik tarbiyani interfaol metodlar asosida tashkil etish bo‘yicha quyidagi tavsiyalar ishlab chiqilgan:

Individual yondashuv: Har bir bolaning tashxisi, psixologik holati va qiziqishlaridan kelib chiqib metod tanlash.

Tibbiyot xodimlari bilan doimiy hamkorlik: Shifokor va hamshiralardan bolaning kundalik holati to‘g‘risida ma‘lumot olish, kontrendikatsiyalarni bilish.

Modulli yondashuv: Mashg‘ulotlarni 10-15 daqiqalik modullarga bo‘lish, bolaning charchashiga yo‘l qo‘ymaslik.

Ota-onalarni jalb qilish: Iloji boricha ota-onalarni ekologik mashg‘ulotlarga jalb qilish, ularga uyda davom ettirish bo‘yicha tavsiyalar berish.

Portfolio yuritish: Har bir bolaning ekologik mashg‘ulotlardagi ishtiroki, qiziqishlari, yutuqlari aks ettirilgan pedagogik kuzatuv varaqasini yuritish.

Xulosa

Uzoq muddatli davolanayotgan maktabgacha yoshdagi bolalar bilan gospital ta‘lim sharoitida olib boriladigan ekologik tarbiya nafaqat ta‘limiy, balki terapevtik va rehabilitatsion ahamiyatga ega. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan ekologik mashg‘ulotlar bolalarning tabiat bilan muloqotini ta‘minlaydi, ularning psixo-emotsional holatini barqarorlashtiradi, davolanish jarayoniga ijobiy munosabatini shakllantiradi va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Gospital sharoitida ishlaydigan tarbiyachilar nafaqat pedagogik, balki psixologik va rehabilitatsion kompetensiyalarga ega bo‘lishi, tibbiyot xodimlari bilan uzviy hamkorlikda ishlashi zarur. Maqolada keltirilgan interfaol metodlar va amaliy tavsiyalar gospital pedagogikasi sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun amaliy qo‘llanma bo‘lib xizmat qiladi.

Kelgusida gospital ta‘lim muassasalarida ekologik tarbiyaning metodik bazasini kengaytirish, maxsus o‘quv-metodik qo‘llanmalar, video darsliklar va interfaol platformalar yaratish, shuningdek, tarbiyachilarning malakasini oshirish bo‘yicha maxsus trening dasturlarini ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligining “Maktabgacha ta’lim tizimida ekologik tarbiyani rivojlantirish konsepsiyasi”. – Toshkent, 2021.
- 2.Qodirova F.R., Toshpulatova Sh.B. “Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirishning innovatsion usullari”. // “Maktabgacha ta’lim” jurnali, 2023, №2, 28-31-b.
- 3.G‘ofurova M.M. “Interfaol metodlar asosida bolalarda ekologik madaniyatni rivojlantirish”. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2022.
- 4.Jo‘rayeva N.M. “Gospital pedagogika: kasalxona sharoitida bolalar bilan ishlash metodikasi”. // “Pedagogik mahorat” ilmiy-uslubiy jurnali, 2024, №1, 45-49-b.
- 5.Wilson, R. “Nature and Young Children: Encouraging Creative Play and Learning in Natural Environments”. – Routledge, 2018.
- 6.Huss, E. “What We Can Learn from Sandplay Therapy: A Qualitative Study”. – International Journal of Play Therapy, 2019.